

**Метадычныя матэрыялы і парады для самастойнай
падрыхтоўкі студэнтаў дзённага і завочнага аддзяленняў
па дысцыпліне
“Этналогія і этнаграфія Беларусі”**

Усебаковае і ўсвядомленае засваенне студэнтамі дысцыпліны “Этналогія і этнаграфія Беларусі” немагчымае без актыўнага працэсу самаадукацыі, паўнавартай падрыхтоўкі да семінарскіх заняткаў, творчай распрацоўкі індыўдуальных тэм і даследаванняў, прамежкавай атэстацыі і заліку. З мэтай аптымізацыі падрыхтоўкі, у вучэбны працэс уключаны этнаграфічны практыкум, які ўключае:

- а) свядомы выбар адзіна правільнага варыянту адказу на актуальныя пытанні этнаграфічнай тэорыі і практыкі;
- б) самастойнае вырашэнне лагічных задач і праблем;
- в) выкананне даследаванняў па этнаграфіі Беларусі ў выглядзе рэфератаў і спавешчанняў;
- г) планамернае і кантраляванае выкладчыкам засваенне этнаграфічных катэгорый і вызначэнняў.

Дзейсны метады самакантроля якасці засвоеных студэнтамі ведаў – выкананне індыўдуальных заданняў да папярэдняга заліку.

Прапанавана 27 варыянтаў такіх заданняў, якія ахопліваюць усе тэмы і раздзелы вучэбнай праграмы. Тэсты, выкарыстаныя ў індыўдуальных заданнях маюць наступную формулу:

$$T (\text{тэст}) = 3 (\text{заданне}) + Э (\text{эталон}).$$

Працэдура вызначэння ўзроўню засваення матэрыялу заключаецца ў параўнанні адказу студэнта з эталонам – узорам зместу і якасці засвоеных ведаў, які адпавядае адукацыйнаму стандарту па вучэбнай дысцыпліне “Этналогія і этнаграфія Беларусі”.

Дзеля больш прадуктыўнай і ўсебаковай індыўдуальнай падрыхтоўкі ў вучэбна-метадычным комплексе змешчаны інфармацыйныя дадаткі да канкрэтных тэм вучэбнай праграмы, выкарыстанне якіх у межах самастойнай працы з’яўляецца не толькі пажаданым, але і абавязковым. Для трывалага і глыбокага засваення этнаграфічных катэгорый (паняццяў) і вызначэнняў у структуры вучэбна-метадычнага комплексу змешчаны слоўнік усіх асноўных этнаграфічных тэрмінаў.

Тэсты

Варыянт 1

1. Аб'ектам этнаграфіі Беларусі з'яўляецца:
 - а) беларускі традыцыйны фальклор;
 - б) беларуская этнічная прастора;
 - в) этнічная культура беларусаў.Эталон: А=1.
2. Чым адрозніваюцца пісьмовыя этнаграфічныя крыніцы часоў ранняга Сярэднявечча і Рэнэсансу?
3. Ахарактарызуйце працэс узаемадзеяння балцкага насельніцтва і прыйшлых славян на тэрыторыі Беларусі.
4. Пазначце рэгіянальныя асаблівасці традыцыйнай беларускай жывёлагадоўлі.
5. Вызначце структуру і ахарактарызуйце падрыхтоўчы этап беларускага вяселля.
6. Патлумачце, чаму нацыянальныя (этнічныя) меншасці з'яўляюцца адным з прадметаў даследавання этнаграфіі Беларусі.

Варыянт 2

1. Першыя напauлегендарныя звесткі пра старажытнае насельніцтва Беларусі належаць:
 - а) Гіпакрату;
 - б) Гесіеду;
 - в) Геродоту;
 - г) Тацыту;
 - д) Страбону.Эталон: А=1.
2. У чым заключаецца падабенства і розніца паміж этнаграфіяй і этналогіяй?
3. Дайце характарыстыку раннесярэднявечных племянных супольнасцяў на тэрыторыі Беларусі.
4. Якім чынам пераход да земляробства паўплываў на культуру насельніцтва Беларусі?
5. Пазначце асноўныя функцыі рытуала ў традыцыйным беларускім грамадстве.
6. Ахарактарызуйце катэгорыі “этнічная” і “нацыянальная” меншасць.

Варыянт 3

1. Першыя людзі на тэрыторыі Беларусі сяліліся ў басэйнах:
 - а) Дняпра і Друці;
 - б) Нёмана і Віліі;
 - в) Прыпяці і Сажа;
 - г) Бярэзіны і Свіслачы;
 - д) Заходняй Дзвіны і Дзісны.Эталон: А=1.
2. У чым заключаецца сутнасць этнаграфічнага разумення культуры?
3. Пазначце агульныя заканамернасці і асаблівасці фіксацыі этнаграфічных звестак на Беларусі ў IX-XVIII ст.ст.
4. Вылучыце асноўныя версіі паходжання этнонімаў “крывічы”, “радзімічы”, “дрыгавічы”.
5. Ахарактарызуйце ролю паляўніцтва ў жыцці і гаспадарцы беларусаў у гістарычна-генетычным кантэксце.
6. Пазначце спецыфічныя рысы беларускай народнай медыцыны.

Варыянт 4

1. Выключце са спісу прыстасаванні, якія не з’яўляюцца рыбалавецкімі:
 - а) буч;
 - б) венцер;
 - в) адонак;
 - г) мярэжа;
 - д) таптуха;
 - е) кломля;
 - ё) кавеня.Эталон: А=2.
2. Чаму менавіта традыцыйная этнічная культура з’яўляецца галоўным прадметам этнаграфіі?
3. У чым праявіўся ўплыў ідэй Рамантызму на развіццё этнаграфічных ведаў?
4. Ахарактарызуйце спецыфіку хрысціянізацыі старажытнабеларускіх зямель.
5. Пазначце асноўныя рытуальныя дзеянні падчас святкавання Калядаў.
6. Дайце характарыстыку габрэйскаму абшчыннаму самакіраванню на тэрыторыі Беларусі.

Варыянт 5

1. Свята, якое маркіруе сонечнае раўнадзенства ў беларускім народным календары:
 - а) Сёмуха;
 - б) Стрэчанне;
 - в) Узвіжанне;
 - г) Саракі;
 - д) Масленіца;
 - е) Купалле.Эталон: А=2.
2. У чым заключаецца праблема “экалогіі этнаса”?
3. Ахарактарызуйце новыя накірункі даследаванняў у айчыннай этналогіі к.ХХст.-пач.ХХІ ст.
4. Вызначце месца і ролю Полацкай зямлі ў дзяржаватворчых і этнакультурных працэсах у сярэднявечнай Беларусі.
5. Ахарактарызуйце асноўныя тыпы традыцыйных паселішчаў на Беларусі.
6. Чым было выклікана перасцярожлівае стаўленне беларусаў да рускіх старавераў у ХІХст.-пач.ХХст.?

Варыянт 6.

1. Выгнанне габрэяў з тэрыторыі ВКЛ у к.ХV ст. было выклікана:
 - а) іх радыкальным культурна-рэлігійным непадабенствам з мясцовым насельніцтвам;
 - б) іх палітычнымі інтрыгамі пры двары Вялікага князя;
 - в) жаданнем уладаў рэквізаваць іх маёмасць;
 - г) вывазам імі буйных грашовых сум за межы ВКЛ;
 - д) іх шпіянажам на карысць варожых дзяржаў.Эталон: А=1.
2. Якія крыніцы этналагічнага даследавання Беларусі з’яўляюцца прыярытэтнымі на сучасным этапе?
3. Вызначце месца і ролю РГТ у развіцці дарэвалюцыйнай беларускай этнаграфіі.
4. Пазначце функцыянальную ролю беларускага этна-культурнага кампанента ў межах ВКЛ.
5. Які (якія) з традыцыйных промыслаў не згубілі свайго утылітарнага значэння і сёння?
6. Акрэсліце прынцыповыя адрозненні паміж рытуалам і гульнёй.

Варыянт 7.

1. Адным з важнейшых кампанентаў нацыянальнага механізму трансляцыі этнакультурнай інфармацыі з'яўляецца:
 - а) традыцыйны светапогляд этнаса;
 - б) народныя абрады і звычаі;
 - в) асвета і адукацыя;
 - г) комплекс этнічных стэрэатыпаў;
 - д) гаспадарча-культурны тып.Эталон: А=1.
2. Пазначце характар і змест этнаграфічных даследаванняў у Зах.Беларусі ў 1921-1939гг.
3. Ахарактарызуйце этна-сацыяльны склад насельніцтва Беларусі паводле перапісу 1897г.
4. Вылучыце асноўныя прынцыпы функцыянавання беларускай вясковай грамады.
5. У чым заключаецца феномен свята ў беларускай традыцыйнай культуры?
6. Прааналізуйце характар этнакультурнага ўзаемадзеяння беларусаў і татараў у XV-XVIII ст.ст.

Варыянт 8

1. У п.п.XIXст. даследчыкі беларускай народнай культуры найбольшую ўвагу звярталі на:
 - а) традыцыйныя рамёствы і промыслы;
 - б) народнае дойлідства;
 - в) сацыяльную арганізацыю і формы сям'і;
 - г) песенны фальклор;
 - д) этнічныя стэрэатыпы.Эталон: А=1.
2. Вызначце функцыянальную ролю этнічнай самасвядомасці ў эпоху Сярэднявечча і ў сучасным грамадстве.
3. Ахарактарызуйце ролю канфесійных фактараў у этнічнай гісторыі беларусаў XIV-XVII ст.ст.
4. Пазначце рэгіянальныя асаблівасці народнага дойлідства Беларусі.
5. Вылучыце самабытныя рысы традыцыйнага інструментальнага мастацтва беларусаў.
6. Ахарактарызуйце этнічныя стэрэатыпы беларусаў адносна латышоў і літоўцаў.

Варыянт 9.

1. Адна з вызначальных рысаў беларускай этнічнай супольнасці часоў Сярэднявечча:
 - а) канфармізм;
 - б) эсхаталагізм;
 - в) традыцыяналізм;
 - г) рэлігійны фундаменталізм;
 - д) ксенафобія;
 - е) пацыфізм.Эталон: А=1.
2. Дайце вызначэнне этнаса.
3. Ахарактарызуйце ўклад В.Ластоўскага ў развіццё беларускай этнаграфіі.
4. Акрэсліце асноўныя прычыны заняпаду пчалярства ў сучаснай Беларусі.
5. Пазначце рытуальныя функцыі каравая і хлебнай дзяжы ў вясельнай абрадавасці.
6. Дайце характарыстыку культурных дасягненняў габрэяў Беларусі ў XIX-XXст.ст.

Варыянт 10.

1. Сярод гістарычна-этнаграфічных рэгіёнаў Беларусі адсутнічае:
 - а) Паўночная Беларусь;
 - б) Цэнтральная Беларусь ;
 - в) Заходняя Палессе;
 - г) Заходняя Беларусь;
 - д) Усходняе Палессе;
 - е) Усходняя Беларусь;
 - ё) Падняпроўе;
 - ж) Панямонне.Эталон: А=3.
2. Ахарактарызуйце сутнасць узаемаўплыву этнаса і тэрыторыі яго пражывання.
3. Пазначце прыярытэтныя накірункі даследаванняў беларускай этнаграфіі ў 1950-1970-х гг.
4. Чым быў выкліканы дэмаграфічны і этнакультурны крызіс на Беларусі ў др.п.XVII-XVIIIст.ст.?
5. Дайце характарыстыку асноўных этапаў традыцыйнай пахавальнай абрадавасці беларусаў.

6. Пазначце асноўныя групы татарскага насельніцтва ВКЛ паводле іх сацыяльна-эканамічнага становішча.

Варыянт 11.

1. “Збожнымі кумамі” у рамках радзіннага рытуалу называлі:
 - а) заможных гаспадароў (мелі шмат збожжа);
 - б) рэлігійных, набожных людзей;
 - в) сваякоў па лініі бацькі;
 - г) абсалютна выпадковых людзей;
 - д) прадстаўнікоў царквы.Эталон: А=1.
2. Ахарактарызуйце асноўныя метады палявых этнаграфічных даследаванняў.
3. Пазначце своеасаблівасці “міфалагічнай школы” у беларускай этнаграфіі.
4. У чым праявіўся дысбаланс у сацыяльнай структуры беларускага этнасу ў XIX ст.?
5. Вылучыце асноўныя катэгорыі традыцыйнага керамічнага посуду на Беларусі.
6. Патлумачце, чым выклікана супярэчлівае стаўленне беларусаў да габрэяў у Сярэднявеччы.

Варыянт 12.

1. Дата (падзея), якая традыцыйна лічыцца пачаткам пасялення татараў на Беларусі:
 - а) Кулікоўская бітва (1380);
 - б) сумесны паход Вітаўта і Тахтамыша на Азоў (1397);
 - в) сумесны ўдзел беларусаў і татараў у Грунвальдскай бітве (1410);
 - г) параза Вітаўта і Тахтамыша на р.Ворскла (1399);
 - д) разгром крымскіх татараў пад Клецкам (1506).Эталон: А=1.
2. Ахарактарызуйце гістарычныя формы этнаса.
3. Якія фактары паўплывалі на развіццё этнаграфіі ў БССР у 1920-30-х гг.?
4. Пазначце асноўныя этапы і заканамернасці фармавання беларускай дыяспары.
5. Вылучыце асноўныя тыпы традыцыйных бондарскіх вырабаў на Беларусі.
6. Ахарактарызуйце асноўныя тыпы традыцыйнага беларускага вяселля.

Варыянт 13.

1. Саманазвай народа з'яўляецца:
 - а) псеўдаэтнонім;
 - б) этнонім;
 - в) канфесіонім;
 - г) экзаэтнонім;
 - д) палітонім.Эталон: А=1.
2. Ахарактарызуйце навуковую этнаграфічную дзейнасць М.Я.Нікіфароўскага.
3. Пазначце асноўныя задачы і вынікі палітыкі “беларусізацыі” у БССР.
4. Вылучыце эпахальныя і рэгіянальныя тыпы месцачковай планіроўкі на Беларусі.
5. У чым заключаецца сутнасць рэлігійнага ўшанавання прыродных стыхій і аб’ектаў у традыцыйнай культуры беларусаў?
6. Дайце характарыстыку этнакультурных асаблівасцяў цыганаў Беларусі.

Варыянт 14.

1. Актывізацыя вывучэння беларускай народнай культуры звязана з ідэялогіяй:
 - а) Рэнэсансу;
 - б) Мадэрнізму;
 - в) Рамантызму;
 - г) Асветніцтва;
 - д) Класіцызму;
 - е) Постмадэрнізму.Эталон: А=1.
2. Ахарактарызуйце сучасныя функцыі беларускай мовы, як неад’емнага кампанента беларускай этнічнай сістэмы.
3. Прааналізуйце праблемы і перспектывы развіцця беларускай нацыі на сучасным этапе.
4. Пазначце сімвалічныя функцыі беларускага традыцыйнага адзення.
5. Вылучыце і ахарактарызуйце базавую структуру беларускага народнага календара.
6. У чым заключаецца спецыфіка фармавання ўкраінскай нацыянальнай меншасці на Беларусі?

Варыянт 15.

1. Дысбаланс у сацыяльнай структуры беларускага этнасу ў XIX ст. найбольш рэзка выявіўся ў:
 - а) адсутнасці беларускай шляхты;
 - б) іншаэтнічным характары гарадскога насельніцтва;
 - в) вялікай долі рускіх чыноўнікаў і святароў;
 - г) адсутнасці беларускага войска і паліцыі.Эталон: А=1.
2. Ахарактарызуйце асноўныя групы вырабаў у беларускім народным кавальстве.
3. Вызначце месца і ролю “чараўнікоў” і “знахараў” у межах вясковай грамады.
4. Ахарактарызуйце рэлігійную прыналежнасць нацыянальных меншасцяў Беларусі.
5. Якія прынцыпы з’яўляюцца асноватворчымі пры дасягненні гарманічных міжэтнічных адносін?
6. Патлумачце ролю краязнаўства ў развіцці беларускай этнаграфіі 1920-х гг.

Варыянт 16.

1. Народны звычай калектыўнай узаемадапамогі ў беларусаў:
 - а) бонда;
 - б) сябрына;
 - в) пагалоўшчына;
 - г) палюддзе;
 - д) талака;
 - е) куліга.Эталон: А=1.
2. Пазначце і ахарактарызуйце асноўныя жанры беларускага праявічнага фальклору.
3. Вылучыце асноўныя гістарычныя этапы фармавання рускай нацыянальнай меншасці на Беларусі.
4. У чым сутнасць класіфікацыі ў этналогіі?
5. Ахарактарызуйце ўклад польскіх этнографіаў XIX- пал. XX ст. у развіцці беларускай этнаграфіі.
6. Патлумачце прычыны, якія замаруджвалі нацыянальную кансалідацыю беларусаў к XIX ст.

Варыянт 17.

1. Сімвалічнае далучэнне навароджанага да чалавечай супольнасці (сферы культуры) адбывалася:
 - а) адразу пасля нараджэння;
 - б) падчас першага купання;
 - в) пасля першага прамоўленага слова;
 - г) падчас атрымання імя;
 - д) як прарэжацца першы зуб;Эталон: А=4.
2. Патлумачце гісторыю з'яўлення цыганаў на Беларусі.
3. Ахарактарызуйце ўзаемадачынненне духоўных і матэрыяльных кампанентаў у культуры этнаса.
4. Пазначце ўклад І.Насовіча і Я.Карскага ў развіцці беларускай этнаграфіі.
5. У чым выяўляўся традыцыяналізм беларускай этнічнай супольнасці ў Сярэднявеччы?
6. Вылучыце асноўныя прынцыпы беларускай народнай педагогікі.

Варыянт 18.

1. У якім рэгіёне Беларусі колькасць этнічных украінцаў у XIX-пач. XX ст. колькасць была найбольшай:
 - а) Усходняе Палессе;
 - б) Панямонне;
 - в) Цэнтральная Беларусь;
 - г) Падняпроўе;
 - д) Заходняе Палессе.Эталон: А=1.
2. Вылучыце асноўныя кампаненты этнічнай сістэмы.
3. Ахарактарызуйце этнаграфічную дзейнасць Е.Р.Раманава.
4. Вызначце асноўныя праявы этнічнага крызісу 1930-пач.1980-х гг. на Беларусі.
5. У чым заключаецца міфалагічны сімвалізм хаты і яе структурных элементаў?
6. Патлумачце прычыны з'яўлення татараў на Беларусі.

Варыянт 19.

1. Найбольш важным метадам палявых этнаграфічных даследаванняў з'яўляецца:

- а) апытанне інфарматараў;
 - б) сбор этнаграфічных калекцый;
 - в) назіранне і фотафіксацыя;
 - г) эксперыментальная этнаграфія.
- Эталон: А=1.
2. Ахарактарызуйце асноўныя тэндэнцыі ў развіцці беларускай этнаграфіі др.пал.ХІХ-пач.ХХ ст. у сувязі з грамадска-палітычным, сацыяльна-эканамічным і культурным развіццём Беларусі.
 3. Патлумачце, у чым выяўлялася шматузроўненасць самасвядомасці насельніцтва Беларусі ў ХV-ХVІ ст.ст.?
 4. Вызначце тыпалогію беларускіх народных страў.
 5. Пералічыце асноўныя адзінкі народных лінейных мер; укажыце, якім чынам яны вызначаліся.
 6. Ахарактарызуйце нацыянальна-культурнае жыццё татараў Беларусі ў ХХ ст.

Варыянт 20.

1. Буйнейшым польскім даследчыкам беларускай народнай культуры з'яўляецца:
 - а) З.Глогер;
 - б) М.Федароўскі;
 - в) К.Машынскі;
 - г) Ч.Пяткевіч;
 - д) А.Кваснеўскі;
 - е) А.Рыпінскі.
 Эталон: А=1.
2. Прааналізуйце дзяржаватворчыя працэсы на Беларусі ў перш.трэці ХХ ст.
3. Ахарактарызуйце традыцыйныя тыпы сям'і ў беларусаў.
4. Пазначце самабытныя рысы беларускага народнага тэатру.
5. Ахарактарызуйце гісторыю фармавання і этнакультурныя асаблівасці польскай нацыянальнай меншасці на Беларусі.
6. Якім чынам этнічная прастора беларусаў паўплывала на спецыфіку іх матэрыяльнай культуры?

Варыянт 21.

- 1.Для насельніцтва Беларусі ХV-ХVІ ст.ст. быў характэрны працэс:
 - а) этнічнай міксацыі;
 - б) этнічнай парцыяцыі;
 - в) асіміляцыі;

- г) этнічнай стагнацыі;
- д) этнічнай кансалідацыі.

Эталон: А=1.

2. Пазначце этнаграфічныя асаблівасці беларускага Падзвіння.
3. Ахарактарызуйце жанравую разнастайнасць беларускага абрадавага фальклору.
4. У чым праявіўся этнакультурны уплыў беларусаў на татарскую этнічную меншасць у XV-XVII ст.ст.?
5. У чым заключаецца функцыянальнае прызначэнне палявой этнаграфічнай дакументацыі?
7. Дайце характарыстыку развіццю беларускай фалькларыстыкі ў др.пал. XX ст.

Варыянт 22

1. У першапачатковым сэнсе слова “сябры” азначала:
 - а) людзей, што разам набывалі і прадавалі коней;
 - б) загоншчыкаў звяроў на паляванні;
 - в) рыбакоў, што супольна лавілі рыбу;
 - г) пчаляроў, што мелі агульных пчолаў;
 - д) пятагонаў, якія разам сплаўлялі лес.
- Эталон: А=1.
2. Ахарактарызуйце народныя веды ў галіне касмалогіі і астраноміі.
 3. Якімі фактарамі была выклікана рэзкая зменлівасць колькасці габрэйскага насельніцтва Беларусі ў XIX-XX ст.ст.?
 4. Дайце вызначэнне розным катэгорыям этнонімаў.
 5. Пазначце новыя накірункі даследаванняў у беларускай этнаграфіі др.пал. XIX-пач. XX ст.
 6. Ахарактарызуйце спецыфіку маральна-этычных і міжпакаленних узаемаадносін у межах традыцыйнай беларускай супольнасці.

Варыянт 23

1. Найбольшы этнакультурны ўплыў з боку беларусаў адчувала на сабе наступная этнаграфічная група літоўцаў:
 - а) селы;
 - б) дзукі;
 - в) яцвягі;
 - г) земгалы;
 - д) жамайты;
 - е) дайнава.

Эталон: А=1.

2. Ахарактарызуйце месца і ролю этналогіі Беларусі ў сістэме сучаснай айчыннай гуманітарыстыкі.
3. Дайце характарыстыку этнаграфічным даследаванням А.Багдановіча і У.Дабравольскага.
4. У чым заключаецца тыпалагічнае падабенства нацыянальнага адраджэння беларусаў і інш.цэнтральнаеўрапейскіх народаў у к.ХІХ- пач.ХХ ст.?
5. Пазначце этнаграфічныя асаблівасці Усходняга Палесся.
6. Патлумачце спецыфіку узаемаадносін беларусаў і цыганаў у ХІХ-пач.ХХ ст.

Варыянт 24.

1. Адною з галоўных катэгорый духоўнай культуры з'яўляецца:
 - а) этнічнасць;
 - б) рамяство;
 - в) самасвядомасць;
 - г) рэлігія;
 - д) кнігадрукаванне;
 - е) пісьмовасць;

Эталон: А=1.

2. Пазначце асноўных даследчыкаў народнай культуры Беларускага Падзвіння;
3. У чым сутнасць “балцкай” канцэпцыі паходжання беларусаў?
4. Ахарактарызуйце этнаграфічныя асаблівасці Заходняга Палесся.
5. Вылучыце асноўныя этапы Купальскай абрадавасці.
6. Якім чынам Статут ВКЛ 1588 рэгламентаваў статус этнічных меншасцяў?

Варыянт 25

1. Для М.Я.Нікіфароўскага асноўным прадметам навуковага вывучэння была традыцыйная культура беларусаў:
 - а) Заходняга Палесся;
 - б) Смаленшчыны;
 - в) Латгаліі;
 - г) Падняпроўя;
 - д) Падзвіння;
 - е) Беласточчыны.

Эталон: А=1.

2. Ахарактарызуйце этна-сацыяльную структуру насельніцтва Беларусі ў XV-XVI ст.ст.
3. Дайце характарыстыку прафесійнай спецыялізацыі сталяроў і стальмахоў.
4. Пазначце функцыянальна-сімвалічную сутнасць “прыродных” і “культурных” персанажаў беларускай міфалогіі.
5. У чым праявілася нацыянальна-культурнае адраджэнне палякоў і украінцаў на Беларусі ў к.ХХ ст.?
6. Пазначце асноўныя метадалагічныя прынцыпы правядзення палявых этнаграфічных даследаванняў.

Варыянт 26.

1. Упершыню канцэпцыю развіцця беларускай нацыі распрацавала рэдакцыя:
 - а) газеты “Наша доля”;
 - б) газеты “Савецкая Беларусь”;
 - в) часопіса “Гоман”;
 - г) часопіса “Наш край”;
 - д) газеты “Наша ніва”
 - е) газеты “Мужыцкая праўда”.

Эталон: А=1.
2. Пазначце этнаграфічную спецыфіку Падняпроўя;
3. Дайце характарыстыку беларускай міфапаэтычнай мадэлі свету;
4. Ахарактарызуйце міжнацыянальныя адносіны ў сучаснай Беларусі.
5. Якім чынам этнічная тэрыторыя беларусаў уплывае на іх духоўную культуру?
6. Вызначце ролю гуманітарных і прыродазнаўчых навук у этналагічных даследаваннях.

Варыянт 27

1. Этнічная тэрыторыя – гэта:
 - а) тэрыторыя кампактнага рассялення пэўнага народа, з якой звязаны яго этнагенэз і этнічная гісторыя;
 - б) прастора, дзе дамінуе мова і культура аднаго этнаса;
 - в) тэрыторыя пражывання этнасу, якая ўвайшла ў склад нацыянальнай дзяржавы;
 - г) сукупнасць тэрыторый, дзе пражываюць прадстаўнікі пэўнага этнасу.

Эталон: А=1.

2. Калі і ў выніку чаго этнонім “беларусы” становіцца агульнаэтнічным?
3. Ахарактарызуйце ўклад у айчынную этналогію В.Бандарчыка, М.Піліпенка і Л.Мінько.
4. Пазначце рытуальна-сімвалічныя аспекты беларускіх традыцыйных промыслаў.
5. Ахарактарызуйце спецыфіку міфапаэтычнага (традыцыйнага) мыслення.
6. Вылучыце нацыянальныя меншасці Беларусі, якія сфармаваліся ў XX ст.

Кароткі слоўнік этнаграфічных тэрмінаў

А

Абыдзённік, ручнік ці кавалак палатна, вытканы калектыўна жанчынамі сяла на працягу дня (ад усходу да заходу сонца) ці ночы, закліканы прадухіліць (спыніць) засуху, град, працяглыя дажджы, эпідэмію і інш. няшчасці. У якасці абярэга, А. вяшалі на прыдарожныя крыжы, абносілі вакол вёскі, праганялі праз яго хатнюю жывёлу ці ахвяравалі царкве.

Абярэг, кудмень, амулет, апатрапей, прадмет, выява або дзеянне, якім прыпісвалі магічную здольнасць засцерагаць ад няшчасцяў і злых духаў; вядомы ад эпохі Палеаліту.

Адаптацыя (позналац. adaptatio “прыстасаванне”), у этнаграфіі – прыстасаванне чалавека або этнічнай групы да кліматычных, геаграфічных, сацыяльна-эканамічных, культурна-бытавых і інш. умоў жыцця.

Адносіны жартоўныя – у традыцыйным грамадстве сукупнасць замацаваных звычаем, свядома несур’ёзных, смехавых (але не сатырычных) узаемаадносінаў, закліканых зняць псіхалагічную напружанасць і няўпэўненасць, якая ўзнікае ў неспрыяльны, драматычны для калектыва ці асобы перыяд жыцця.

Акультурацыя этнічная – працэс і вынік узаемаўплыву этнічных культур, які заключаецца ва ўспрыняцці адной з іх (звычайна менш развітай) элементаў другой культуры. У выніку А.э. адбываецца частковая альбо поўная асіміляцыя.

Анімізм (ад лац. anima “душа, дух”) – вера ў існаванне душ і духаў, як унутранага першаснага змесціва ўсіх праяў (рэчы, стыхіі, з’явы) існага Космасу; адна з найбольш ранніх форм рэлігіі.

Антрапалогія – біялагічная навука аб паходжанні і эвалюцыі фізічнай арганізацыі чалавека і яго рас. У заходняй традыцыі разумеецца як сукупнасць навук пра чалавека, уключаючы этнаграфію, культурную і сацыяльную антрапалогію.

Асіміляцыя (ад лац. assimilatio “прыпадабненне”) – від аб’яднальных этнічных працэсаў, які суправаджаецца засваеннем адным народам мовы, культуры і інш. этнічных прыкмет другога народа (сацыяльна больш развітага ці дэмаграфічна пераважаючага) да поўнага зліцця з ім.

Арнамент (ад лац. ornamentum “упрыгожанне”) – узор з рытмічна упарадкаваных элементаў для аздаблення твораў выяўленчага і дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва, архітэктурных збудаванняў, прадметаў хатняга ўжытку. У беларускім народным мастацтве вядомы тканы, вышываны, плецены, набіваны, аплікацыйны, ляпны, гравіраваны, разьбяны, маляваны і інш. А. Пачаткова А. выконваў

магічныя функцыі абярэга, якія з цягам часу замяшчаюцца мастацка-эстэтычным прызначэннем.

Ахвярапрынашэнне – рытуал, закліканы залагодзіць або аддзячыць суб'ектаў сакральнай сферы (багоў, духаў, продкаў) шляхам прынясення дароў, у т.л. і жывых істот. У найбольш чыстым выглядзе А.бытавала ў дахрысціянскую эпоху. Памеры А.залежалі ад значнасці, прадухіляемай, чакаемай ці здзейсніўшайся падзеі (з'явы), а таксама ад статусу аб'екта, якому яна прызначалася..

Б

Білінгвізм (ад лац.bis “двойчы” + lingua “мова”), двухмоўе – функцыянаванне дзвух моў для абслугоўвання патрэб этнічнага калектыва, якое дазваляе карыстацца рознымі мовамі ў разнастайных жыццёвых сітуацыях.

Бонда, 1) беларускі народны звычай частавання блізкіх і аднавяскоўцаў свяжыной, а таксама хлебам, садавінай, агароднінай новага ўраджаю. Звычай сведчыць пра існаванне ў старажытнасці калектыўнай (абшчыннай) гаспадаркі і грамадскай уласнасці;

2) страдаўня назва пасагу, запасу грошай, адзення;

3) круглая пшанічная булка.

Бондарства – традыцыйнае рамяство, выраб адмысловага посуду (бочкі, вёдры, цэбры, балеі, кублы і інш.) з дрэвяных клёпак.

Бортніцтва – старадаўні лясны промысел, заснаваны на ўтрыманні і развядзенні лясных пчол у прыродных (штучных) дуплах – борцях; пачатковая форма культурнага пчалярства.

В

Варажба – комплекс магічных практык і дзеянняў, закліканых прадвызначыць будучае, высвятліць невядомае ў мінулым ці ў прасторава адлеглай сучаснасці. Узнікла ў першабытным грамадстве разам з выкрышталізацыяй веры ў існаванне пэўнага касмічнага парадку, які быў засведчаны людзьмі праз назіранне і супастаўленне з'яў прыроды, астранамічных цыклаў, паводзін жывёл і г.д.

Вяселле – комплекс абрадаў і звычаяў у спалучэнні са шматлікімі фальклорнымі элементамі (песні, танцы, музыка і інш.), якія суправаджаюць урачыстасць заключэння шлюбу і з'яўляюцца няпісаным юрыдычным актам зацвярджэння новай сям'і.

Г

Ганчарства – традыцыйнае рамяство, вытворчасць ганчарных вырабаў гаспадарчага і дэкаратыўна-прыкладнога прызначэння.

Зарадзілася ў раннім неаліце, але як спецыялізаванае рамяство вылучылася са з'яўленнем ганчарнага круга (на Беларусі ў Х ст.).

Гарбарства – рамяство па вырабу і апрацоўцы скур, прызначаных, пераважна, для пашыву абутку.

Гаспадарча-культурны тып – комплекс асаблівасцяў гаспадаркі і культуры, які склаўся ў розных народаў, што знаходзяцца на адным узроўні сацыяльна-эканамічнага развіцця і ў падобных геа-кліматыхных умовах.

Генацыд (ад грэц.genos “род, племя” і лац.caedere “забіваць”) – планамернае вынішчэнне асобных груп насельніцтва па расавых, этнічных, нацыянальных ці рэлігійных матывах.

Гістарычная памяць народа – важнейшы кампанент духоўнай культуры этнаса, які дазваляе падтрымліваць непарыўнасць этнічнай эвалюцыі; пераемнасць культуры этнаса.

Гісторыка-этнаграфічны рэгіён – тэрыторыя, у насельніцтва якой на аснове сацыяльна-эканамічнай агульнасці, працяглых сувязяў і ўзаемаўплываў узніклі падобныя культурна-бытавыя (этнаграфічныя) асаблівасці.

Грабарства, традыцыйны промысел, звязаны з землянымі работамі пры пракопванні каналаў, дрэнажных канаў, выкопванні студняў, будаўніцтву крэпасных валоў і г.д.

Грамада, абшчына – самакіруючыся гаспадарчы і сацыяльна-бытавы калектыў у дакласавым (радавая грамада) і дакапіталістычным класавым грамадствах (суседская ці сялянская грамада); характарызуецца пэўнай ступенню калектыўнай уласнасці на сродкі вытворчасці, асаблівасцямі працэсу вытворчасці і сацыяльнага жыцця. Як устойлівая форма сацыяльнай арганізацыі людзей, Г. узнікла ў першабытнаабшчынную эпоху.

Д

Дзядзькаванне – звычай аддаваць дзяцей шляхты на выхаванне ў сялянскую сям'ю, дзеля фармавання ў дзяцей станоўчых фізічных і духоўных якасцяў простага народа: сілы, вынослівасці, працавітасці, непераборлівасці ў харчаванні і адзенні, любові да роднай зямлі і інш.; пашыраны на беларускіх землях у XVI-XVIII ст.ст.

Дойлідства народнае – галіна архітэктуры і будаўніцтва, якая развіваецца пад пераважным уплывам народных будаўнічых традыцый. Належыць да народных матэрыяльнай і мастацкай культур, вылучаецца арганічным зліццём утылітарнай, рытуальна-сімвалічнай і эстэтычнай функцый.

Духоўная культура – сукупнасць духоўных каштоўнасцяў, вырацаваных чалавечым розумам у працэсе гістарычнага развіцця. У

сферу Д.к.уваходзяць вытворчыя навыкі, народныя веды, традыцыі і звычаі, розныя віды народнага мастацтва і творчасці, рэлігійныя ўяўленні і вераванні. З падзелам працы на фізічную і разумовую Д.к.пачала існаваць у двух відах – прафесійная (літаратура, адукацыя, права і г.д.) і народная, якія знаходзяцца у пастаянным узаемадзеянні і ўзаемапраціканенні. У Д.к. найбольш выразна увасоблены этнакультурныя асаблівасці любога народа.

Дыскрымінацыя (ад лац. *discriminatio* “адрозніванне”) – абмежаванне ці пазбаўленне правоў пэўнай катэгорыі грамадзян па прыкмеце расавай, этнічнай, нацыянальнай прыналежнасці, па полавай прыкмеце, па рэлігійных, палітычных перакананнях і г.д.

Дыяспара (ад грэц. *diaspora* “расейванне”) – частка народа, якая пражывае па-за межай краіны свайго паходжання.

Дэмаграфія (ад грэц. *demos* “народ” + *grapho* “пішу”) – навука пра насельніцтва, заканамернасці яго развіцця, структуру і размеркаванне на пэўных тэрыторыях..

Дэманалогія народная – сукупнасць міфалагічных уяўленняў пра звышнатуральных істот (духаў) навакольнага свету; неад’емная частка традыцыйнай (архаічнай) духоўнай культуры.

Дээтнізацыя – працэс страты народам ці яго асобнымі прадстаўнікамі сваіх этнічных рыс; пачынаецца са страты роднай мовы, потым нацыянальнай (этнічнай) самасвядомасці і этнічнай ідэнтыфікацыі.

Ж

Жывёлагадоўля – галіна сельскай гаспадаркі па развядзенні свойскай жывёлы; адзін з найважнейшых традыцыйных заняткаў беларусаў, які забяспечваў насельніцтва прадуктамі харчавання, вытворчай сыравінай, цяглавай сілай і даваў асноўныя арганічныя ўгнаенні. На Беларусі Ж., як форма гаспадаркі, вядома з часоў позняга Неаліту і Бронзавага веку.

З

Збіральніцтва – адна з форм гаспадарчай дзейнасці чалавека, якая заключаецца ў збіранні (здабыванні) гатовых дароў прыроды, у асноўным прадметаў харчавання і лекавых раслін, найбольш шырокае распаўсюджванне мела ў першабытнаабшчынным грамадстве, але не страціла канчаткова свайго значэння і пры вытворчых тыпах гаспадаркі.

Звычайнае права – сукупнасць гістарычна выпрацаваных і прынятых грамадствам няпісаных нормаў, правілаў паводзінаў і ўзаемаадносін людзей у розных галінах вытворчага, грамадскага і сямейнага жыцця.

Як адна з форм грамадскай свядомасці, З.п.фармавалася на аснове звычайў, якія існавалі ў дадзяржаўным грамадстве.

Звычай – гістарычна ўсталяваны і агульнапрыняты ў пэўным грамадстве або этна-сацыяльнай групе спосаб паводзін.

Земляробства, галіна сельскай гаспадаркі; асноўны занятак насельніцтва Беларусі з часоў позняга Неаліту і Бронзавага веку. У шырокім (сучасным) сэнсе адпавядае раслінаводству і ўключае ворыўнае З., лугаводства, садоўніцтва і лесаводства.

Знахарства – вядомыя з першабытных часоў сімвалічныя спосабы лячэння хвароб і дасягнення спору у разнастайных галінах жыццядзейнасці чалавека, якія суправаджаліся разнастайнымі магічнымі дзеяннямі і замовамі. У сельскай мясцовасці не страціла свайго значэння і ў наш час.

I

Ідэнтыфікацыя этнічная (ад лац. *identificare* “атаясамляць”) – псіхалагічны працэс атаясамлення індывідам сябе з этнічнай супольнасцю. І.э.адбываецца на аснове прынцыпа самавызначэння этнічнай прыналежнасці. Згодна гэтаму прынцыпу, чалавек прыналежыць да той этнічнай супольнасці, з якой ён лічыць сябе звязаным агульнасцю мовы, культуры, быту.

Іміграцыя (ад лац. *immigrans* “усяляючыся”) – прыезд у краіну на часовае ці пастаяннае пражыванне грамадзян іншай дзяржавы (імігрантаў).

Інкультурацыя – працэс уваходжання чалавека ў культуру, авалоданне этнакультурным вопытам.

Інтэграцыя міжэтнічная – працэс збліжэння розных этнасаў без зліцця іх у адзінае цэлае. Вынікам І.м. з’яўляецца ўзнікненне пэўнай культурнай, духоўнай, сацыяльна-эканамічнай агульнасці (пры захаванні асноўных этнічных рыс).

K

Кавальства – вытворчасць вырабаў гаспадарчага і дэкаратыўна-прыкладнога прызначэння з жалеза шляхам яго гарачага ці халоднага кавання. Як традыцыйнае рамяство, К. вядома на Беларусі з часоў Жалезнага веку.

Кампліментарнасць – адчуванне падсвядомай сімпатыі (антыпатыі) членаў этнічных калектываў, якое ляжыць у аснове падзелу на “сваіх” і “чужых”.

Канвенгерцыя (ад лац. *convergo* “набліжаюся, сыходжуся”) у этнаграфіі, незалежнае ўзнікненне аднолькавых, падобных з’яў (рыс,

форм) у матэрыяльнай і духоўнай культуры, мове, самасвядомасці, сацыяльнай структуры і інш. этнічных прыкмет розных народаў.

Кансалідацыя этнічная (ад лац. consolido “умацоўваць, ушчыльняць”) – від аб’яднальных этнічных працэсаў, у выніку якога адбываецца зліццё блізкіх па мове і культуры этнасаў ці частак этнасаў у больш буйную этнічную супольнасць (напр., плямён у народнасць) ці ўключэнне ва ўжо сфармаваны этнас блізкай яму этнічнай групы.

Канфесіёнiм – назва груп насельніцтва (частак этнаса) паводле іх канфесійнай прыналежнасці (напр., беларусы-католікі, як “палякі, “польскай веры”; праваслаўныя – “рускія”, “рускай веры”). З ростам нацыянальнай самасвядомасці і распаўсюджаннем агульнага этноніма, К. губляе свае значэнне.

Касмапалітызм (ад грэц. cosmopolitis “грамадзянін свету”) – адмаўленне ідэі “нацыянальнай глебы”, нацыянальнай культуры, патрыятызму; у палітыцы – непрыняцце дзяржаўнага і нацыянальнага суверэнітэта, ігнараванне нацыянальных інтарэсаў.

Кравецтва – традыцыйнае рамяство па пашыву верхняга адзення з палатна, сукна, футра (пераважна аўчын).

Ксенафобія (ад грэц. xenos “чужы” + phobos “страх”) – негатыўнае, варожае ці агрэсіўнае стаўленне да чужаземцаў і да ўсяго чужога – мовы, ладу жыцця, стылю мыслення і да т.п.

Культ продкаў – рэлігійнае ўшанаванне памерлых бацькоў і ўсіх родзічаў. Развіваўся як сямейны культ на стадыі распаду родавай абшчыны. Генетычна звязаны з першабытнымі анімістычнымі ўяўленнямі і вераваннямі аб продках як ахоўніках роду, нашчадкаў, гаспадаркі. Элементы К.п. захаваліся ў беларускіх святкаваннях Дзядоў, Радаўніцы, у пахавальных абрадах, звычаях і галашэннях.

Культура этнаса – сукупнасць кампанентаў матэрыяльнай, духоўнай і соцыя-нарматыўнай культуры, якія сфармаваліся ў рамках дадзенага этнаса, з’яўляюцца для яго спецыфічнымі і вылучаюць яго сярод іншых этнасаў.

Кушнерства – традыцыйнае рамяство па апрацоўцы аўчын і скурак пушных звяроў. У народным К. галоўнае месца займаў выраб аўчын для пашыву зімовага адзення – кажухоў, паўкажухоў, шапак. Апрацоўка скур упаляваных пушных звяроў (ліса, куніца, вавёрка і да т.п.) мела другараднае значэнне.

М

Магія – агульнае найменне шырокага комплексу сімвалічных дзянняў і вербальных (славесных) формул, здольных, паводле міфалагічнага мыслення, звышнатуральным чынам уплываць на навакольны свет (прыроду, жывёл, чалавека).

Маргінальнасць (ад лац.margo “мяжа, край, ускраіна”) – стан чалавека ці групы людзей, адарваных ад звыкллага этна-культурнага асяродка і лада жыцця і не прыняўшых новага, знаходзячыхся ў прамежкавым, памежным стане.

Матэрыяльная культура – сукупнасць матэрыяльных каштоўнасцяў, створаных пэўным этнасам у працэсе гістарычнай грамадска-карыснай дзейнасці, - прылады працы, жыллё, адзенне, ежа, транспартныя сродкі, культавыя і бытавыя рэчы і інш. М.к. адлюстроўвае ўзровень вытворчых сіл і экалагічнага асваення прыроды чалавекам; арганічна звязана з духоўнай культурай у адзінай функцыянальнай сістэме.

Менталітэт этнічны (фр.mentalite “мысленне”) – глыбінны ўзровень калектыўнай і індывідуальнай свядомасці (які ўключае і неўсвядомленае), дзе фіксуецца сукупнасць уяўленняў, вераванняў, стэрэатыпаў, каштоўнасных арыентацый, якія складаюць цэльную карціну свету і ўмацоўваюць адзінства культурнай традыцыі.

Міграцыя насельніцтва (ад лац.migro “пераходжу, перасяляюся”) – тэрытарыяльнае перамяшчэнне людзей (мігрантаў), звязанае з пераменай месца жыхарства.

Міф (грэц.mithos “паданне, апавяданне”) – сказанне, дзе адлюстраваны архаічныя ўяўленні аб паходжанні свету, з’яў прыроды, сацыяльных норм і інстытутаў, пра багоў, культурных герояў і інш.; узніклі ва ўсіх народаў на ранняй стадыі развіцця, як прадукт спасціжэння сусвету архаічнай свядомасцю.

Міфалагічная свядомасць – навуковае паняцце, пад якім разумеецца асаблівы лад архаічнай чалавечай свядомасці, найбольш рэльефна адлюстраваны ў тэкстах міфалагічнага характару. Вызначальнай рысай М.с.лічыцца яе дыфузнасць, якая выяўляецца ў невыразнасці супрацьстаўлення чалавека і прыроды, жывога і мёртвага, аб’екта і суб’екта, прасторы і часу і г.д. Адсюль вынікае ачалавечванне навакольнага свету (“глабальная антрапамарфізацыя”), усеагульная персаніфікацыя ў міфах прыродных і культурных (сацыяльных) з’яў і аб’ектаў.

Міфалогія, 1) сукупнасць міфаў, якія належаць адной гісторыка-культурнай традыцыі (напр., хецкая,ст.грэцкая М.);

2) навуковая дысцыпліна, якая вывучае міфы і міфалагічныя сістэмы.

Н

Народ – суб’ект гісторыі; сукупнасць класаў і сацыяльных груп грамадства; насельніцтва дзяржавы, краіны; у этнаграфічным сэнсе тое ж, што этнос.

Народнасць – гістарычны тып этнаса, які прыходзіць на змену плямёнам і папярэднічае нацыі. Фарміруецца на аснове інтэграцыі і кансалідацыі суседніх, як правіла роднасных, плямён, абшчын, тэрытарыяльных і інш. груп насельніцтва ў выніку актывізацыі палітычных, сацыяльна-эканамічных, этнакультурных і інш. фактараў.

Нацыя – вышэйшая форма гістарычнай арганізацыі этнаса, якая прыходзіць на змену народнасці ва ўмовах капіталістычнага спосабу вытворчасці і ўяўляе сабой устойлівую супольнасць людзей, што складваецца і ўзнаўляецца на аснове агульнасці тэрыторыі, эканамічнага жыцця, мовы, культуры і псіхалагічнага складу.

Нацыяналізм, 1) у заходняй этналогіі – тэрмін, які азначае прыхільнасць і адданасць людзей каштоўнасцям сваёй нацыі (этнаса), ідэялогію і групавыя паводзіны, заснаваныя на ўяўленні аб першаснасці нацыянальных інтарэсаў свайго этнаса;

2) у савецкай, постсавецкай этнаграфіі – ідэялогія, псіхалогія, сацыяльная практыка, светапогляд і палітыка падпарадкавання адных нацый другім, прапаганда нацыянальнай выключнасці і перавагі.

Нацыянальная самасвядомасць – сукупнасць поглядаў, меркаванняў і адносін, выяўляючых змест і асаблівасці ўяўленняў прадстаўнікоў нацыянальнай супольнасці аб сваёй гісторыі, сучасным стане і перспектыве свайго развіцця, а таксама месцы сярод аналагічных супольнасцяў і характары ўзаемаадносін з імі.

Нацыянальны гонар – эмацыйна афарбаваныя адносіны людзей да ўнёску сваёй нацыі (этнаса) у сацыяльны прагрэс і сусветную культуру.

Нацыянальны нігілізм – адмоўнае стаўленне, недаацэнка ці поўнае ігнараванне нацыянальнай спецыфікі (мовы, культуры, гісторыі і інш.). Шырокае распаўсюджанне Н.н. у грамадстве з’яўляецца вынікам крызіса механізма нацыянальнай самаідэнтыфікацыі і ўзнаўлення, сведчаннем нізкага ўзроўню нацыянальнай самасвядомасці.

П

Палітонім (ад грэц. politeia “дзяржава” + онума “імя”), назва народа адпаведна яго дзяржаўна-палітычнай прыналежнасці. На тэрыторыі Беларусі адным з першых П. была назва “палачане”, што ў X-XIII ст.ст. вызначала насельніцтва Полацкага княства.

Паляванне – адна са старажытных форм гаспадарчай дзейнасці чалавека. На працягу многіх гістарычных эпох – асноўны занятак, што забяспечваў людзей сродкамі існавання: ежай, адзеннем, сыравінай для вырабу прылад працы, зброі, упрыгожанняў і інш. Ва ўмовах развітай вытворчай гаспадаркі П. набывае форму дапаможнага промысла, а ў сучасным грамадстве – характар спартыўнага, аматарскага занятка..

Пахаванне, хаўтуры – адзін з цэнтральных рытуалаў сямейнага цыклу, закліканы абрадавым (сімвалічным) чынам аформіць пераход нябожчыка з свету жывых у свет памёрлых, забяспечыць яму аптымальную долю ў пасмяротным жыцці і т.ч. заручыць яго (продкаў) звышнатуральнай апекай у дачыненні да жывых суродзічаў. Ушанаванне памяці нябожчыка неад’емна звязана з развітым на Беларусі культам продкаў.

Панібрацтва (ад польск. panie bracie “пан-брат”) – сістэма паводзін і адносін у асяроддзі шляхты ў Польшчы, на Беларусі, у Літве і на Украіне. Згодна П. Ёся шляхта лічылася раўнапраўнай і прытрымлівалася сяброўскіх, таварыскіх адносін. У падобных формах (напр., кумпанства, братчына) ці часткова П. было характэрна для ладу жыцця, адносін і побыту іншых саслоўных груп насельніцтва (казакаў, баяр панцырных, часткова гараджан).

Племя - першы гістарычны тып этнічнай супольнасці і сацыяльнай арганізацыі людзей, уласцівы першабытнаабшчыннаму ладу. П. узнікае ў эпоху развітога радавога грамадства і храналагічна папярэднічае народнасці.

Побыт, быт – сукупнасць спосабаў і форм жыццядзейнасці ў пазавытворчай сферы, непасрэднае задавальненне матэрыяльных і духоўных патрэб людзей у харчах, адзенні, жыллі, падтрыманні здароўя, спорце, адпачынку, забавах і інш. П. надзвычай цесна звязаны, як з матэрыяльна-гаспадарчай, так і з духоўнай сферай (абрады, звычаі, святы, рэлігійныя вераванні, народная мараль і этыкет і інш.) этнічнай культуры.

Псіхічны склад этнаса - спецыфічны спосаб успрыняцця і адлюстравання прадстаўнікамі этнічнай супольнасці навакольнага свету і сукупнасць псіхічных рыс, уласцівых этнасу.

Пчалярства – адна са старажытных форм гаспадарчай дзейнасці чалавека, заснаваная на развядзенні і гадаванні пчол дзеля атрымання мёду, воску і інш. прадуктаў жыццядзейнасці пчалінай сям’і: праполісу, матачнага малачка, пярگی, пчалінага яду і пылку.

Р

Раса – гістарычна склаўшаяся група людзей, аб’яднаная агульнасцю паходжання, якая выяўляецца ў агульнасці спадчынных, перадаваемых нашчадкам, другасных знешніх фізічных асаблівасцяў (колера скуры, вачэй, валасоў, абрысы галавы і г.д.).

Расізм – ідэялогія і грамадская псіхалогія, сутнасцю якіх з’яўляюцца ўяўленні аб біялагічнай перавазе ці, наадварот, непаўнавартасці асобных расавых груп.

Род – калектыў кроўных родзічаў, якія вялі сваё паходжанне па адной лініі (мацярынскай або бацькоўскай), у большасці выпадкаў усведамлялі сябе нашчадкамі агульнага продка (рэальнага ці міфічнага) і мелі агульнае родавае імя Р.узнік на мяжы ніжняга і верхняга палеаліту, прыкладна 40 тыс.гадоў таму назад; на Беларусі існаваў амаль да канца жалезнага веку.

Рыбалоўства – адна з форм гаспадарчай дзейнасці чалавека; здабыча рыбы ў рэках, азёрах і інш.вадаёмах. Вядома з эпохі Палеаліту. У Неаліце займала першае месца сярод іншых відаў гаспадарчай дзейнасці людзей; існавала побач са збіральніцтвам і паляўніцтвам. Пашырэнню Р.на тэрыторыі Беларусі спрыяла вялікая колькасць вадаёмаў з багатай іхтыяфаўнай. З развіццём земляробства і жывёлагадоўлі Р.набыло характар падсобнага промыслу.

Рытуал, абрад – вышэйшая форма сімвалічных паводзін чалавека (калекатыва), замацаваных традыцыяй і закліканых урэгуляваць найбольш значныя ці крытычныя (пераходныя) моманты ў жыццядзейнасці індывіда (Р.сямейнага цыклу: Радзіны, Вяселле, Пахаванне) ці сацыюма (каляндарныя Р.), якія ўзнікаюць перыядычна.

Радзіны, хрэсьбіны – адзін з галоўных рытуалаў сямейнага цыклу, закліканы пасродкам абрадавых (сімвалічных) дзеянняў забяспечыць дзіця пазітыўнай жыццёвай доляй і ўключыць навароджанага ў сацыяльную структуру вясковай грамады (шырэі – у сферу культуры ўвогуле).

С

Самаідэнтыфікацыя этнічная – сацыяльна-псіхалагічны працэс усведамлення этнічнай групай сваёй тоеснасці (адзінства ўсіх членаў на аснове якіх-небудзь прыкмет), а асобным індывідам – сваёй прыналежнасці да пэўнага этнасу.

Сацыяльная структура этнасу – сукупнасць класаў, пазакласавых, унутрыкласавых і дэмаграфічных груп, розных сацыяльных слаёў, якія ўтвараюць канкрэтны этнасацыяльны арганізм; адзін з асноўных фактараў развіцця этнасацыяльных працэсаў.

Свята – адно з галоўных паняццяў народнага календара, «сакральны» час, супрацьпастаўлены паўсядзённаму, «прафаннаму» часу будняў. Падчас С.паводзіны і дзеянні чалавека (калекатыва) носяць падкрэслена сімвалічны, рытуальны характар, што павінна выправіць існуючыя парушэнні жыццяду і спрыяць дасягненню аптымальнага гарманічнага светапарадку.

Сімвал (ад грэц. *symbolon* “знак, прыкмета”) – прадметна-вобразнае ўвасабленне тых ці іншых ідэй і ідэалаў як вышэйшых каштоўнасцяў і сэнсаў, якімі жыве чалавек (калектыў) і якімі абумоўліваецца трываласць і стабільнасць функцыянавання культуры.

Сімволіка нацыянальная – канцэнтравана адлюстраваня пасродкам знакаў і вобразных сімвалаў веды пра народ, яго гісторыю, нацыянальныя і дзяржаўныя прыкметы і памкненні.

Сімволіка этнічная – сукупнасць з’яў і элементаў матэрыяльнай і духоўнай культуры этнаса, якая выконвае этнавызначальную функцыю і з’яўляецца адметным знакам, які пазначае этнічную прыналежнасць сваіх носьбітаў.

Стэрэатып этнічны – схематызаваны, спрошчаны вобраз пэўнага этнаса ці яго прадстаўнікоў, які фіксуе толькі некаторыя, часам неістотныя рысы, але з’яўляецца надзвычай устойлівым.

Субкультура – сукупнасць норм, каштоўнасцяў, ідэалаў, сімвалаў пэўнай этнічнай ці сацыяльнай групы, якая існуе адносна самастойна ад культуры грамадства ў цэлым (напр., С.шляхты ці рамеснікаў у феадальным грамадстве).

Субэтнас – этнічная сістэма, што ўзнікае ўнутры этнаса і адрозніваецца пэўнымі гаспадарчымі, бытавымі, культурнымі і інш. асаблівасцямі.

Сябрына – народны беларускі звычай сумеснага карыстання сенажаццю, пашай, пчоламі (С.пчалаярская), падоранай жывёлай і г.д. Саўладальнікаў маёмасці называлі сябрамі. Характэрнымі рысамі адносін паміж імі былі шчырасць і ўзаемадапамога.

Сядзіба – комплекс жылых і гаспадарчых пабудоў разам з дваром, агародам і садам, якія складаюць індывідуальную гаспадарку селяніна.

Сяліба – населены пункт у сельскай мясцовасці (хутар, вёска, сяло ці інш.).

Т

Талерантнасць нацыянальная (ад лац. *tolerantia* “цярпенне”) – спецыфічная рыса нацыянальнага характару, неад’емны элемент структуры менталітэту, які арыентуе на цярпімасць, адсутнасць ці аслабленне рэакцыі на розныя неспрыяльныя фактары ў нацыянальным развіцці ці міжнацыянальных адносінах.

Татэмізм (на мове паўн.-амер.індзейцаў аджыбве от-атэм – літар. “яго род”) – сукупнасць уяўлянняў, рытуалаў і звычайў, заснаваных на веры ў звышнатуральную роднасць паміж групай людзей (родам) і Т.-прадстаўніком жывёльнага ці расліннага свету. Як адна з ранніх форм рэлігіі Т. найбольш характэрны для абшчынна-родавага грамадства.

Традыцыйная культура – тып культуры, дзе прэвалююць звычаі і перадаваня з пакалення ў пакаленне традыцыі, а змены і навацыі непрыкметныя для жыцця аднаго пакалення. Т.к., як правіла, даіндустрыяльная, непісьмовая (асноўная форма захавання і трансляцыі інфармацыі – фальклор і другасныя знакавыя сістэмы), арыентаваная на

натуральную сельскую гаспадарку і арганічнае ўзаемадзеянне з прыродай; яна супрацьстаіць новаўвядзенням і гарантам уласнай самабытнасці разглядае непарушнае захаванне традыцый.

Тытульны этнас – народ, які даў найменне таму ці іншаму нацыянальна-дзяржаўнаму ўтварэнню.

У

Умоўныя мовы – лексічныя сістэмы, якія выкарыстоўваліся для захавання вытворчых, гандлёвых і інш.сакрэтаў, вядомых абмежаваным сацыяльным групам людзей, аб’яднаных рамяством ці родам дзейнасці (напр., У.м.жабракоў ці старцаў).

Урбанізацыя (ад лац.urbanus “гарадскі”) – працэс росту гарадоў, павелічэння колькасці гарадскога насельніцтва, распаўсюджвання ўзораў, нормаў, каштоўнасных арыентацый, характэрных для гарадскога ладу жыцця.

Ф

Фальклор (англ.folk-lore літар. “народная мудрасць”) – комплекс славесных, славесна-музычных, музычна-харэаграфічных, гульніх і драматычных відаў народнай творчасці. У Заходняй этналогіі Ф. вызначаецца, як калектыўная і заснаваная на традыцыях творчасць груп ці індывідуумаў, якая адлюстроўвае надзеі і спадзяванні грамадства і з’яўляецца адэкватным выяўленнем яго соцыя-культурнай самабытнасці. У гэтым сэнсе, Ф.уключае ў сябе мову, вусную літаратуру, музыку, танцы, гульні, міфалогію, абрады, звычаі, рамёствы, архітэктурную і інш.віды мастацкай творчасці.

Фетышызм (ад партуг.feitico “амулет”) – вера ў звышнатуральныя ўласцівасці прыродных або зробленых чалавекам неаддухоўленых рэчаў; з’яўляецца састаўным элементам практычна ўсіх рэлігійных сістэм (напр., вера хрысціян у звышнатуральныя ўласцівасці крыжа ці абразоў).

Фрустрацыя этнічная – псіхалагічны стан этнічнай групы, які характарызуецца стратай перспектывы гістарычнага развіцця, трывогай, няўпэўненасцю ў заўтрашнім дні, пачуццём безвыходнасці.

Ч

Чарадзеяства, вядзьмарства – у народнай традыцыі – абагульняючае найменне ўсяго комплекса магічных дзеянняў і вербальных (славесных) формул, скіраваных, пераважна, на дэструктыўнае, шкаданоснае

ўздзеянне на аб’екты і стыхіі навакольнага свету (надвор’е, расліны, жывёлы, чалавек).

Ш

Шлюб – у традыцыйным грамадстве адзіная магчымая форма рытуальнай і сацыяльнай легітымізацыі сям’і і ўмова прадаўжэння роду. Абавязковай абрадавай працэдурай заключэння Ш.з’яўляецца вяселле.

Э

Эміграцыя (ад лац. *emigrare* “выязджаць, высяляцца”) – выезд, перасяленне грамадзян краіны за яе межы.

Этнаграфічная група – лакальна-тэрытарыяльная група насельніцтва, якая адрозніваецца асаблівасцямі традыцыйнай матэрыяльнай і духоўнай культуры, побыту, часам мовы.

Этнікас (ад грэцк. *ethnicos* “народны, уласцівы народу”) – тэрмін, які азначае этнакультурнае адзінства прадстаўнікоў аднаго і таго ж народа незалежна ад месца пражывання (напр., беларусы Канады, ЗША, Польшчы і інш. краін разам з беларусамі, што пражываюць у РБ, складаюць адзіны этнікас).

Этнаграфія – гістарычная навука, якая даследуе паходжанне і этнічную гісторыю народа, вывучае фармаванне спецыфічных асаблівасцяў яго культуры, побыту, сацыяльнай арганізацыі і псіхалогіі (ментальнасці); у заходняй соцыя-культурнай антрапалогіі Э.- частка этналогіі, якая вызначаецца апісальным узроўнем даследавання культурна-бытавых і сацыяльных адрозненняў паміж народамі.

Этналогія – навука, якая даследуе працэсы фармавання і развіцця розных этнічных груп, іх ідэнтычнасць, формы іх культурнай самаарганізацыі, заканамернасці іх калектыўных паводзін і ўзаемадзеяння, узаемасувязі асобы і сацыяльнага асяродку; у постсавецкай традыцыі – сінонім этнаграфіі.

Этнас – устойлівая супольнасць людзей, якая гістарычна склалася на пэўнай тэрыторыі і характарызуецца агульнасцю мовы, культуры, побыту, рысаў псіхікі і самасвядомасці, адлюстраванай у адзінай назве і ўяўленнях пра агульнасць паходжання.

Этнічная група – група прадстаўнікоў пэўнага народа (частка этнасу), якая пражывае па-за межамі яго этнічнай тэрыторыі (напр., беларусы ЗША).

Этнічная меншасць – частка этнаса, адасобленая ад асноўнага этнічнага масіва, што пражывае ў іншаэтнічным асяроддзі; у сучасных дзяржавах сінонім нацыянальнай меншасці.

Этнічная самасвядомасць – усведамленне людзьмі сваёй прыналежнасці да пэўнага этнасу; адна з асноўных этнічных прыкмет.

Этнічны тэмперамент – знешняе праяўленне этнічнага характару; найбольш яркая праяўляецца ў асаблівасцях камунікацыі (тэмп маўлення, рухі, жэсты і да т.п.).

Этнічная тэрыторыя – тэрыторыя кампактнага рассялення пэўнага народа, з якой цесна звязаны яго этнагенез і этнічная гісторыя.

Этнічны характар – цэласная структура, якая адлюстроўвае спецыфіку гістарычна склаўшыхся асаблівасцяў псіхікі, што адрозніваюць адзін этнас ад другога.

Этнонім – назва этнаса – саманазва (эндаэтнонім) і назва, якую яму даюць іншыя народы (экзаэтнонім).

Асноўная і дапаможная літаратура

Тэма I. Этнаграфія Беларусі як навука і яе прадмет, метады і ўзаема сувязь з сумежнымі дысцыплінамі

1. Вызначэнне этнаграфіі Беларусі, яе месца ў сістэме айчыннай гуманітарыстыкі.
2. Этнас і кампаненты этнічнай сістэмы.
3. Крыніцы і метады этнаграфічных даследаванняў.

Асноўная літаратура

Итс Р.Ф. Введение в этнографию.- Л., 1991.

Лобач У.А. Этнаграфія Беларусі. Вучэбна-метадычны комплекс. – Наваполацк, 2006.

Пилипенко М.Ф. Этнография Белоруссии.- Мн., 1981.

Этнаграфія Беларусі. Энцыклапедыя.- Мн., 1989.

Літаратура для паглыбленага вывучэння тэмы

Агеева Р.А. Страны и народы: происхождение названий.- М., 1990.

Бромлей Ю. Этнос и этнография.- М., 1973.

Бромлей Ю. Очерки теории этноса.- М., 1983.

Говард М. Сучасная культурная антрапалогія.- Мн., 1995.

Садохин А.П., Грушевицкая Т.Г. Этнология.- М., 2000.

Этнография восточных славян: Очерки традиционной культуры.- М., 1987.

Тэма II. Гісторыя этнаграфічнага вывучэння Беларусі

1. Этнаграфічныя звесткі пра беларусь у эпоху Сярэднявечча.
2. Этнаграфічнае вывучэнне Беларусі ў XIX-пач.XX ст.
3. Беларуская савецкая этнаграфія: асноўныя прынцыпы і накірункі даследаванняў.
4. Беларуская этнаграфія (этналогія) на сучасным этапе.

Асноўная літаратура

Бандарчык В.К. Гісторыя беларускай этнаграфіі XIX ст.- Мн., 1964.

Бандарчык В.К. Гісторыя беларускай этнаграфіі. Пачатак XX ст.- Мн., 1970.

Бандарчык В.К. Гісторыя беларускай савецкай этнаграфіі.- Мн., 1972.

Беларусы: У 8 т. Т.3: Гісторыя этналагічнага вывучэння.- Мн., 1999.

Лобач У.А. Этнаграфія Беларусі. Вучэбна-метадычны комплекс. – Наваполацк, 2006.

Этнаграфія Беларусі. Энцыклапедыя.- Мн.. 1989.

Літаратура для паглыбленага вывучэння тэмы

Беларуская фалькларыстыка: Эпоха феадалізму.- Мн., 1989.

Беларуская фалькларыстыка: Збіранне і даследаванне народнай творчасці ў 60-х гадах XIX-пач.XX ст.- Мн., 1989.

Грыцкевіч В., Мальдзіс А. Шляхі вялі праз Беларусь.- Мн., 1980.

Кахановіч Г. Археалогія і гістарычнае краязнаўства Беларусі ў XVI-XIX ст.ст.- Мн., 1984.

Мальдзіс А. І ажываюць спадчыны старонкі.- Мн., 1994.

Этнаграфія беларусаў: гістарыяграфія, этнагенез, этнічная гісторыя.- Мн., 1985.

Тэма III. Этнічная гісторыя Беларусі

1. Раннія этапы этнічнай гісторыі Беларусі (ад старажытнасці да XIII ст.).
2. Фармаванне і станаўленне старажытнай беларускай народнасці.
3. Фармаванне і станаўленне беларускай нацыі: праблемы і гістарычныя перспектывы развіцця.
4. Беларуская дыяспара: асноўныя этапы фармавання і сацыя-культурная характарыстыка.

Асноўная літаратура

Беларусы. Т.4: Вытокі і этнічнае развіццё.- Мн., 2001.

Нарысы гісторыі Беларусі. Ч.1-2.-Мн., 1994.

Лобач У.А. Этнаграфія Беларусі. Вучэбна-метадычны комплекс. – Наваполацк, 2006.

Пилипенко М.Ф. Этнография Белоруссии.- Мн., 1981.

Сагановіч Г. Нарыс гісторыі Беларусі ад старажытнасці да к.XVIII ст.- Мн., 2001.

Шыбека З. Нарыс гісторыі Беларусі (1795-2002 гг.).- Мн., 2003.

Этнаграфія беларусаў: гістарыяграфія, этнагенез, этнічная гісторыя.- Мн., 1985.

Этнаграфія Беларусі. Энцыклапедыя.- Мн.. 1989.

Літаратура для паглыбленага вывучэння тэмы

- Гринблат М.Я. Белорусы: Очерки происхождения и этнической истории.- Мн., 1968.
- Зеленин Д.К. Восточнославянская этнография.- М., 1991.
- Карнейчык Я.І. Беларуская нацыя. Гістарычны нарыс.- Мн., 1969.
- Карскі Я. Беларусы.- Мн., 2001.
- Кіпель В. Беларусы ў ЗША.- Мн., 1993.
- Пилипенко М.Ф. Возникновение Белоруссии: новая концепция.- Мн., 1991.
- Півторак Г. Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов.- Київ, 2001.
- Радзік Р. Беларусы: погляд з Польшчы.- Мн., 2002.
- Рогалёв А.Ф. Белая Русь и белорусы. В поисках истоков.- Гомель, 1994.
- Сачанка Б. Беларуская эміграцыя.- Мн., 1991.
- Седов В.В. Славяне Верхнего Поднепровья и Подвинья.- М., 1970.
- Седов В.В. Восточные славяне в VI-XII вв.- М., 1982.
- Урбан П. Да пытання этнічнай прыналежнасці старажытных ліцьвінаў.- Мн., 1994.

Тэма IV. Традыцыйная матэрыяльная культура і сацыяльная арганізацыя беларусаў

1. Традыцыйныя гаспадарчыя заняткі беларусаў: гістарычная эвалюцыя і рэгіянальныя асаблівасці.
2. Традыцыйныя тыпы паселішчаў і беларускае народнае дойлідства.
3. Традыцыйны комплекс адзення і народная кулінарыя беларусаў.
4. Грамадскі быт і гістарычныя формы сацыяльнай арганізацыі ў беларусаў.
5. Гістарычныя формы сям'і ў беларусаў.
6. Традыцыі народнага выхавання і педагогікі ў беларусаў.

Асноўная літаратура

- Беларусы. Т.1: Прамысловыя і рамесныя заняткі.- Мн., 1995.
- Беларусы. Т.2: Дойлідства.- Мн., 1997.
- Беларусы. Т.5: Сям'я.- Мн., 2001.
- Беларусы. Т.6: Грамадскія традыцыі.- Мн., 2002.
- Лобач У.А. Этнаграфія Беларусі. Вучэбна-метадычны комплекс. – Наваполацк, 2006.
- Пилипенко М.Ф. Этнография Белоруссии.- Мн., 1981.
- Этнаграфія Беларусі. Энцыклапедыя.- Мн., 1989.

Літаратура для паглыбленага вывучэння тэмы

- Арлова Г.П. Беларуская народная педагогіка.- Мн., 1993.
Беларускае народнае адзенне.- Мн., 1975.
Беларускае народнае жыллё.- Мн., 1973.
Локотко А.И. Белорусское народное зодчество середины XIX-XX вв.- Мн., 1991.
Лакотка А.І. Пад стрэхамі прашчураў.- Мн., 1995.
Молчанова Л.А. Материальная культура белорусов.- Мн., 1968.
Пяткевіч Ч. Рэчыцкае Палессе.- Мн., 2004.
Сахута Е.М., Говор В.А. Художественные ремесла и промыслы Белоруссии.- Мн., 1988.
Сахута Я.М. Народнае мастацтва Беларусі.- Мн., 1977.
Сям'я і сямейны быт беларусаў.- Мн., 1990.
Терёхин С.Ф. Охота в Белоруссии.- Мн., 1986.
Цітоў В.С. Народная спадчына: Матэрыяльная культура ў лакальна-тыпалагічнай разнастайнасці. Мн., 1994.
Цітоў В.С. Этнаграфічная спадчына.- Мн., 1996.
Этнография восточных славян.- М., 1987.

Тэма V. Традыцыйная духоўная культура беларусаў

1. Рытуалы сямейнага цыклу: радзіны, вяселле, пахаванне.
2. Традыцыйная каляндарная абрадаваць беларусаў.
3. Віды і жанры беларускага фальклору.
4. Народныя веды: астраномія і касмалогія, метэаралогія і метралогія, народная медыцына.
5. Традыцыйныя рэлігійныя ўяўленні беларусаў і народная дэманалогія.
6. Магічныя практыкі (чарадзеяства, знахарства, варажба) у беларускім традыцыйным грамадстве.

Асноўная літаратура

- Беларуская міфалогія. Энцыклапедычны слоўнік.- Мн., 2004.
Беларускі народны каляндар / Аўтар-укладальнік А.Ю.Лозка.- Мн., 1992.
Беларусы. Т.5: Сям'я.- Мн., 2001.
Беларусы. Т.6: Грамадскія традыцыі.- Мн., 2002.
Восточнославянский фольклор: Словарь научной и народ. терминологии.- Мн., 1993.
Вяселле: Абрад.- Мн., 2004.

Грамадскі быт і культура сельскага насельніцтва Беларусі.- Мн., 1993.

Кухаронак Т.І. Радзінныя звычаі і абрады беларусаў к.ХІХ-ХХ ст.- Мн., 1993.

Лобач У.А. Этнаграфія Беларусі. Вучэбна-метадычны комплекс. – Наваполацк, 2006.

Сысоў У.М. Беларуская пахавальная абраднасць.- Мн., 1995.

Этнаграфія Беларусі. Энцыклапедыя.- Мн., 1989.

Літаратура для паглыбленага вывучэння тэмы

Беларускі народны соннік.- Мн., 1996.

Богдановіч А. Пережитки древнего мирозерцания у белорусов.- Мн., 1995.

Валодзіна Т.В. Талака ў сістэме духоўнай культуры.- Мн., 1998.

Валодзіна Т.В. Семантыка рэчаў у духоўнай спадчыне беларусаў.- Мн., 1999.

Дай божа знаць, з кім век векаваць: Бедаруская народная варажба.- Мн., 1993.

Замовы.- Мн., 1992.

Зямля стаіць пасярод свету: ...Беларускія народныя прыкметы і павер'і.- Кн.1.- Мн., 1996.

Жыцця адвечны лад: Беларускія народныя прыкметы і павер'і.- Кн.3.- Мн., 1999.

Ляўкоў Э.М. Маўклівыя сведкі мінуўшчыны.- Мн., 1992.

Ненадавец А.М. Сілаю слова: Чорная і белая магія.- Мн., 2002.

Никифоровский Н.Я. Нечистики.- Витебск, 1997.

Пяткевіч Ч. Рэчыцкае Палессе.- Мн., 2004.

Сержпутоўскі А. Прымхі і забабоны беларусаў-палешукоў.- Мн., 1998.

Федароўскі М. Люд беларускі: Вяселле.- Мн., 1991.

Тэма VI. Нацыянальныя меньшасці і міжэтнічныя адносіны на Беларусі

1. Славянскія нацыянальныя меньшасці на Беларусі: гісторыя фармавання і культурная спецыфіка.
2. Яўрэі, татары, літоўцы, латышы і інш.нацыянальныя меньшасці Беларусі.
3. Сучаснае становішча нацыянальных меньшасцяў і міжэтнічных адносін на Беларусі.

Асноўная літаратура

- Беларусазнаўства. Навучальны дапаможнік.- Мн., 1998.
- Беларуская міфалогія. Энцыклапедычны слоўнік.- Мн., 2004.
- Беларусы: Этнагеаграфія, дэмаграфія, дыяспара, канфесіі.- Мн., 1996.
- Живописная Россия. Т.Ш.- Мн., 1992.
- Думін С.У., Канапацкі І.Б. Беларускія татары: Мінулае і сучаснасць.- Мн., 1993.
- Лобач У.А. Этнаграфія Беларусі. Вучэбна-метадычны комплекс. – Наваполацк, 2006.
- Нацыянальныя меньшасці Беларусі: Тэматычны зборнік навуковых прац. Кн.1-2.- Брэст-Віцебск, 1996.
- Цітоў В.С. Этнаграфічная спадчына: Беларусь: Краіна і людзі.- Мн., 2001.
- Этнаграфія Беларусі. Энцыклапедыя.- Мн., 1989.

Літаратура для паглыбленага вывучэння тэмы

- Борисёнок Ю., Лобач В. Восточный сосед: образ русского в белорусской традиционной культуре // Родина.- 2002.-№7.- с.46-49.
- Бядуля Зм. Жыды на беларусі.- Мн., 1918 (Рэпрынт.выд.- Мн., 1992).
- Даўгяла Зм. Цыганы на Беларусі // Спадчына.- 1992.- №4.- с.54-67.
- Канфесіі на Беларусі (к.ХVIII-XX ст.).- Мн., 1998.
- Лакотка А.І. Бераг вандраванняў, ці адкуль у Беларусі мячэці.- Мн., 1994.
- Скир А. Еврейская духовная культура в Беларуси.- Мн., 1995.
- Сосіс І. Яўрэі на Беларусі // Спадчына.- 1992.- №2.- с.75-81.
- Терешкович П. Русские в Беларуси// Нёман.- 1992.- №6.- с.164-176.
- Шпилевский П. Путешествие по Полесью и Белорусскому краю.- Мн., 1992.